

Stjepan Ivšić

O ZNAČENJU PRIJEDLOGA *S* S AKUZATIVOM U SLAVENSKIM JEZICIMA

1. Za prijedlog *sb*, koji je u današnjim slavenskim jezicima običan s genitivom i instrumentalom, znamo, da je u starije doba dolazio češće i s akuzativom.

Za hrvatskosrpski se jezik uči da u njemu prijedlog *s* s akuzativom dolazi samo uz imenicu *strana*, koja u tom slučaju mora biti združena s kojom pokretnom riječju (v. Maretić, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika², 1931, § 547 g). Pri tom treba reći, da se s primjerima kao *s ovu stranu* (za oznaku mjesta) ne smiju miješati primjeri kao *sa stotinu ljudi*, *s polovicu muke* i dr., gdje prijedlog *s* sa obamrlim akuzativom ima službu, koju ima inače s instrumentalom. Broz-Ivekovićev Rj. u članku o prijedlogu *s*, *sa* i ne ističe napose njegovo slaganje s akuzativom; u njemu se pod I, 6) veli samo: »pokazuje *mjesto* na pitanje *gdje?* — *S ove* ili *s one strane* n. p. *Save* (a i: *s ovu* ili *s onu stranu*) ... Rj. On je bio *s onu stranu vode*, ja sam bila *vođi s ove strane*. Herc. 145. Upravitelj *s ovu stranu rijeke*, ... upravitelj *s one strane rijeke*. Jezdr. 5, 3.6. «. Više takvih primjera navodi Daničić u »Srbskoj sintaksi« (1858), i to primjere s akuzativom *stranu* na str. 416 i s genitivom *strane* na str. 304/5, od kojih ću ovdje spomenuti samo dva iz narodnih pjesama: Pa natoči tuluminu vina, objesi je o sedlo Šarinu, *s drugu stranu* topuzinu tešku — Objesi ga Šarcu *s desne strane*, a *s lijeve* tešku topuzinu.

Da se pored primjera kao: *sjedni s one strane* (ili *s onu stranu*) govori i: *makni se s ove strane*, t. j. da se genitiv *strane* s prijedlogom *s* uzima za udaljivanje, to je jasno samo sobom prema običnoj upotrebi prijedloga *s* (nekoliko primjera ima i Daničić na str. 300/1). No koliko bi se *s ovu* ili *s onu stranu* moglo uzeti i za udaljivanje, na pr. *otiči s lijevu stranu* na desnu, ne kazuje ni Daničić ni Maretić; u takom značenju mogao bi se između Daničićevih primjera na str. 416 shvatiti primjer: *S drugu stranu* na donju kapiju *izlijeće* Bakal Milosave (isp. dalje na kraju ovoga odjeljka staroruski primjer *sa s* uz akuzativ duala na pitanje *odakle?*). U današnjem hs. književnom jeziku sveze kao *s ovu stranu Save* sve su rjeđe; Ristić-Kangrga ima samo *s ove strane Save*.

Akuzativ imenice *strana* uz prijedlog *s* dolazi gdješto i u drugim slavenskim jezicima (v. u Miklošiča, Syntax 443). Potvrde za stariji ruski jezik donosi Sreznevski (v. Materialy dlja slovarja drevnerusskago jazyka III 638). Sahmatov navodi

za noviji osim poslovice: *S odnu storonu Čeremisa, s druguju beregisja* (iz Dalja) samo jedan primjer iz »Pisama« Petra Vel.: (*Sz*) *storonu Svedy, z druguju Poljaki* (v. Sintaksis ruskoga jezika I, 1925, 385). Ušakovljevi Tolkovjy slovar' ruskoga jezika IV, 1940 s. v. *s* nema ni jedne takve potvrde, pa prema tome vidimo, da se staro slaganje i u ruskom jeziku gubi.

Za slaganje akuzativa imenice *strana* s prijedlogom *s* može se reći da nije iskonsko: ono se razvilo, pošto je nekadašnji akuzativ cilja *stranu* obamr'o. Iz slavenske je gramatike poznato, da je sam akuzativ nekih imenica poslije glagola kretanja služio za izricanje cilja na pitanje *kamo? gdje?* (v. Miklošič, Syntax 391 i Vondrák, Vergl. slav. Gram. II², 271).

Kao što mi danas govorimo na pr. *stati* ili *stajati kraj rijeke*, gdje je prijedlog *kraj* upravo akuzativ imenice *kraj*, tako se nekad govorio i akuzativ imenice *strana*; potvrdu imamo i u staroslov. primjeru: *stranę sěvera* отъ grada obrešteta těla mojego izvęžena na suho. Suprasal. zb. (izd. Sever.) 154 23—24. A kao što se dijalektički govori *ovkraj* ili *onkraj rijeke*, *onkraj groba* (u ARj. bez primjera), tako se i nekadašnje *ovę* ili *onę stranę* u primjerima kao: *stati* i *stajati ovę* ili *onę stranę rěky* u prvoj službi s vremenom toliko slabije osjećalo, da se onda mjesto sintaktički normalnoga: *stati s ove* ili *s one strane rijeke* (kao *stati s ovoga* ili *onoga kraja*) moglo razviti: *stati s ovu* ili *s onu stranu rijeke*.

Nekad se mjesto *ova* ili *ona strana rijeke* govorilo i *ov* ili *on pol rijeke*, a kako su u rijeke dvije obale, to je često bilo prilike i za upotrebu akuzativa duala *obě straně* ili *oba poly* u značenju akuzativa cilja, kako imamo u staroruskom primjeru: staša *oba poly rěky* Buga. Chron. Nestor. (ed. Miklosich) 88, 16. U starom hs. jeziku imamo stare duale *obě straně* i *oba poly* sačuvane i u obličju *objestran* (*obi-stran*) i *obapol*, gdje je krajnje *-i* otpalo, kako često i drugdje otpada. Za *obapol*, u značenju »sa obje strane«, koje se ne tumači potpuno, ima ARj. VIII, 307^a dva primjera, jedan iz Koluničeva zbornika (iz g. 1486), a drugi iz pisma Krištofa Frankapana (iz god. 1526), koji (ovdje upotpunjen) glasi: Otijući car obleći Budin, mora svoju vojsku razdvojiti na dvoje *obapol Dunaja*.

Za *objestran* (*obi-stran*), koje postaje otpadanjem krajnjega vokala od duala *obě straně*, ima ARj VIII, 371^b/372^a više primjera, ali samo obličje nije u njemu protumačeno; pogrešno je uzeto kao adverb prema adjektivu *objestran* (na pr. pečat, mač, obećanje). U ARj. ni adj. *objestran* ni adv. *objestran* nemaju akcenta, a da se danas govori jedno i drugo, adjektiv bi imao akcentat *objèstran*, a adverb *objèstrān*. Primjeri su u ARj. iz Marulića, Š. Menčetića i Vetranića. Ovdje navodim dva primjera, i to iz Marulićeve »Judite« III, 72 prema izdanju iz god. 1521: To rekši i suzam ustaviv izvora, pričaše *obi-stran* (tako mjesto *obi-stran* radi rime sa *suzam*) tišit Akiora; — iz Menčetića: Nosi dva pramena *objestran* (t. j. na jednoj i drugoj strani, s jedne i s druge strane) od zlata.

Prema primjerima kao *s ovu stranu, s drugu stranu* mogao je i ispred duala *oba poly* doći prijedlog *s*. Tako Miklošič navodi iz jednoga srpskoslov. mineja: *sb oba poli i sb oba polv* (v. Lex. palaeslov. s. v. *sb*), a u Sreznjevskoga nalazimo za staroruski jezik i primjer: *sb obě polovině* (g. 1375) za oznaku mjesta na pitanje *gdje?* (v. Materialy III 638). U ARj. VIII, 372^a ima i primjer iz Hektorovičeva »Ribanja« (1556): Vali ju (t. j. plav) busahu nemilo *s obistran*. Za taj primjer veli urednik da je u njemu »valjada griješkom uzet pred adverb još prijedlog *s*«. Da je ta napomena nepotrebna, t. j. da tu prijedlog *s* može po smislu pristati, pokazuje pored drugih i ovaj staroruski primjer: *roby i bęgleci vydati sb obě storoně* (iz 15. v.) na pitanje *odakle?* (v. Sreznjevski, Materialy III 638).

2. Za prijedlog *s* sa genitivom uči hs. gramatika da izriče mjeru u primjerima: debela slanina *s podlanice*, odskočilo sunce *s koplja* (v. Maretić, Gram.² § 531). Više primjera ima B.-I. Rj. (s. v. *s*, *sa* pod 3), gdje se pored drugih primjera čita i: *sa dobre šake širok, s tri prsta debelo, s širine jedne cigle* (sve troje iz Vuka), u dužinu *s pedi*, prag... *s jedne trske* (iz Daničića). I u Ristić-Kangrge s. v. *s*, *sa* pod 7. čitamo: *s prsta debeo* »fingerdick«; *s dva prsta debeo* »zwei Finger dick«; *s palca debeo* »daumendick«; *s ruke debela zmija* »armdicke Schlange«; *s podlanice* »handbreit«. Daničić navodi primjere samo iz 19. vijeka (v. Srb. sint. 307). U današnjem hs. književnom jeziku upotreba prijedloga *s* sa genitivom za izricanje mjere nije česta, zato je i Maretić u 1. izdanju svoje Gramatike (v. § 536 c na str. 544) rekao, da prijedlog *s* »k a t k a d (ovdje istaknuto) izriče i količinu« (bolje bi bilo, da je rekao *veličinu*). U današnjem književnom jeziku mjera se najčešće izriče samim akuzativom, pa bi se na pr. mjesto *debeo s pedi* reklo obično *debeo jednu ped* (v. Maretić, Gram. § 546 c). Vukova rečenica u Rj. s. v. *tvorilo*: *Tvorilo načine čobani od lipove kore: ogule koru (s dva ili tri prsta široku) s lipića* — bila bi danas za većinu običnija ovako: ... *ogule koru (dva ili tri prsta široku) s lipića*. Vukovo: *odskočilo sunce s koplja* (u Rj. s. v. *s*, *sa*) rekli bi danas mnogi: *odskočilo sunce za koplje* —, a i Vuk ima: ... *i doklen sunce dobro koplje* (mjesto *s dobra koplja*) ne oskoči (Npr. 263). Pored: Kad je Šarac sagledao vilu, po *s tri koplja* u visinu skače, po *s četiri* dobre u napredak (Npj. 2, 217) ima i: Vranac mu se mahom pomamio, po *tri koplja* u nebesa skače (Npj. 3, 236). Koliko se u našim primjerima sa *s* izriče mjera od prilike, onda je vrijedno, da uz primjer iz Daničićeva prijevoda Sv. pisma: *Lakat bješe s podlanice duži* od običnoga (Jezek. 40, 5) spomenem i ovaj iz Vuka: *kisljica...*, na suknji postava odozdo iznutra (*oko jedne podlanice široka*) (u Rj. 270^b), a k tome i ovaj iz Vuka: *krmača se zove oko tri prsta dugačko i podebelo drvo* (u Rj. 304^a), mjesto *s tri prsta*.

Naša današnja upotreba prijedloga *s* sa genitivom za mjeru kao: *debeo s prsta, s palca, s ruke, sa šake, s podlanice* i dr. neće biti stara, jer u drugim slavenskim jezicima dolazi prijedlog *s* sa akuzativom za izricanje mjere. Potvrde vidi u

Miklošiča (Lex. palaeoslov. s. v. *sz* i Syntax 443—445) i u Vondráka (Vergl. slav. Gram. II², 315).

Najstarija potvrda za spomenutu službu prijedloga *s* s akuzativom bio bi primjer, što ga Miklošič navodi iz Suprasal. zbornika 220, 17: na lěto se *sz* tri smokvi rodi »ungefähr drei feigen« (v. Syntax 443). To je prema tekstu u Miklošičevu izdanju »Monumenta linguae palaeoslovenicae e Codice Suprasliensi«, Beč 1851. U Severjanovu izdanju čita se taj primjer ovako: (i prosto rešti) na lěto *sesb' tri* smokvi rodi 300, 24, s bilješkom uz 24. redak: τῷ χρόνῳ ἰδοὺ τρία σῖζα ἐξαποφόρησεν. Prema Severjanovu izdanju meće i R. H. Meyer u svoj Altkirchenslavisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis (1935) *sesb' idou' 300, 24*. Meni se čini, da je Miklošič bolje čitao; meni, bar za sada, nije poznato iz kojega drugoga spomenika takvo *sesb'*; u samom Suprasal. zb. dolazi mnogo puta samo *se*. Ja bih staroslov. tekst prema prvom prijevodu ovako shvatio: na lěto = τῷ χρόνῳ, *se* = ἰδοὺ, *sz* (asimilacijom mjesto *sz*) *tri* = τρία. Prepisivači su, ne imajući pred sobom grčki tekst, lěto *se* mogli shvatiti i drukčije, t. j. *se* uzeti za pokaznu zamjenicu; to su mogli učiniti i po sadržaju dotičnoga života, u kojem se pred tim pripovijeda, kako je episkop Jovan zasadio sjeme smokve u kamenu, koje je izraslo u visoku mladicu, koja »na lěto se *sz* tri smokvi rodi«. Ako je tako, kako ja mislim, onda valja reći, da ni Severjanov ni Meyer nijesu pomišljali na svezu *sz tri*.

Iz današnjega našega jezika našao sam prijedlog *s* s akuzativom tako upotrijebljen samo u Moskovljevičevu Rusko-srpskom rečniku (1949) u primjeru: štap *s* *prst* *debeo* prema ruskom: paločka *s* palec toľščinoju. No iz primjera u Miklošičevu Leksikonu i Sintaksi vidimo, da je i u starom srpskoslov. jeziku dolazio prijedlog *s* s akuzativom za određivanje približne mjere. Između drugih primjera, što ih Miklošič spominje, navest ću ovdje samo jedan iz Mihanovičeva Homilijara iz 13. v. (u Arhivu Jugoslav. ak.): ne bēaše ni *sz pedb zemlje* : οὐτε (οὐδὲ) σπιθαμῆ γῆς.

U staroruskim se spomenicima nalazi mnogo primjera, gdje *s* s akuzativom pokazuje mjeru, i Sreznevski dijeli te primjere prema tome, kakvu mjeru određuju (v. Materialy III, 638). Upotreba akuzativa *s* prijedlogom *s* za određivanje mjere i u današnjem je ruskom jeziku vrlo obična i široka. Ona je dosta obična i u poljskom jeziku, samo u njemu staro *sz* glasi *z* kako i *iz*(*z*), pa se razlika kojiput ne osjeća; ispor. na pr.: mam *z* *gebę* chleba, t. j. koliko mi usta trebaju, koliko mi za život treba; daj mi *z* *kawalek* (= komadić) chleba; czekal *z* *godzinę* (= od prilike jedan sat). Jednaka je upotreba bila dosta česta i u staročeškom jeziku, a danas je, osim jednoga slučaja, o kojemu ću dalje (pod 3. pod kraj) govoriti, ograničena u glavnom na moravski govor (v. Gebauer-Trávníček, Historická mluvnice jazyka českého. IV. Skladba. 1929, 489/90).

Kad ogledamo spomenute naše primjere, u kojima genitiv *s* prijedlogom *s* određuje mjeru, vidimo da se u svima određuje materijalna veličina, t. j. u njima se kazuje, kako je što *debelo*, široko, visoko, a ni u jednom primjeru, što ih Daničić ima, koji nijesu ovdje spomenuti, ne određuje se vrijeme ni količina ili broj, t. j. ne kazuje se, kako je dugo što trajalo ili koliko

je čega na broj bilo. Nema u nas primjera, koji bi odgovarali ruskima kao na pr.: *s minutu* (= od prilike jednu minutu) prostojali molča; probudu u njego *s nedelju* (= od prilike nedjelju dana); *s god* tomu (= od prilike prije godinu dana). Ono, prema čemu se u našim primjerima određuje mjera, može samo sobom služiti za mjeru (na pr. *prst, palac, šaka, podlanica, ped, koplje*). Ni u jednom našem primjeru u Daničića ili u Broz-Ivek. Rj. za ono, prema čemu se što mjeri ili omjeruje, ne uzima se što živo; među njima nema primjera, koji bi odgovarali ruskima kao na pr.: sobaka rodom *s moju* (= pas velik kao moj) ili: on rodom *s menja* (= on je visok kao ja, on je moje visine), gdje akuzativ s prijedlogom *s* kazuje sličnost s kim ili čim, kako je i u narodnom: poživi-ka *s moje* (= kao ja). Koja se sve mjera u ruskom jeziku određuje akuzativom s prijedlogom *s*, može se vidjeti u Ušakova (v. Tolk. slov. russk. jaz. IV, 1940, s. v. s² pod 12.).

3. Iz navedenoga ruskoga primjera: *on rodom s menja*, gdje oblik *menja* treba uzimati sintaktički kao akuzativ, vidimo, da u akuzativu s prijedlogom *s*, prema kojemu se s obzirom na visinu omjeruje treće lice *on*, stoji prvo lice *ja*. Razumije se, da se može i obrnuto reći: *ja rodom s njego*. Ovdje je ono, prema čemu se omjeruje jedno lice s drugim, izriječkom rečeno, t. j. *rost*, no to ne mora biti rečeno, to se može iz konteksta ili prema situaciji razumjeti. Tako u Krilovljevoj basni »Ljaguška (= žaba) i vol« (I, 6), gdje žaba videći vola i naduvajući se, da bude krupna kao on, pita drugu žabu: što, *budu li ja s njego?* t. j. »hoću li ga dostići u krupnini, hoću li biti jednaka s njim, hoću li mu biti ravna, hoću li biti kao on?« Tu se akuzativom s prijedlogom *s* izriče poređenje, kako se to vidi i iz daljih riječi u samoj basni: zatejala v dorodstve s njim *s ravnjatbsja* i končila na tom, što, ne *s ravnjavšisja* s volom, s natugi lopnula.

Za nas je u ovom članku znatniji dalji primjer. Miklošič i u Leksikonu staroslov. i u Sintaksi govoreći o prijedlogu *sъ* cum acc. quantitatis navodi i primjer: *moгу li sъ nb*. chron. I. 53. IV. Taj primjer sam po sebi nije dovoljno jasan; prema oznaci literature u Lexiconu na str. VII, trebalo bi da je uzet iz Nestorova Ljetopisa, i to prema izdanju »Polnoe sobranie russkichъ lѣtopisej [izdannoe... Arheografičeskoju kommissieju. Tom pervyj. I. II. Lavrentievskaja i Troickaja lѣtopisi]. Sanktpeterburgъ. 1846. No zagledavši u to izdanje, našao sam, da se na str. 53 ne čita: *moгу li sъ nb*, nego: *moгу li sja*. U bilješci pak uz riječ *sja* dodaje izdavač varijantu *sъ nego* (t. j. *nego*) I(patijev. prijepis). H(lebnik.) i *sъ onъ* T(roick.). Ipatijevski prijepis, koji mi je pri ruci u 2. izdanju iz g. 1908, ima *s nego*. Iz Miklošičeva izdanja »Chronica Nestoris...«, Beč 1860, vidimo, da je *sъ nb* (t. j. *nb*) izdavačeva korektura teksta, jer se u napomenama uz to mjesto na str. 208 čita *sъ nb* ita recte: *sъ nego* I. Ch. *sъ onъ* T. Spomenuti primjer čita se u Miklošičevu izdanju na str. 75, pa bi ga trebalo s tom stranom i citirati (u Vondráka II² 315 preuzet je Miklošičev primjer s pogrešnom oznakom strane). Primjer se nalazi pod g. 6500 (= 992),

gdje se pripovijeda, kako se Vladimir, vrativši se s »hrvatske vojne«, sreo na Suli s Pečenezima i našao u neprilici ne imajući junaka, koji bi izišao na mejdan pečeneškom mejdandžiji, dok mu jedan starac nije spomenuo za svojega najmlađega sina kožara, koji je bio neobično jak, ali je ostao kod kuće. Kad ovaj pozvan dođe pred kneza i čuje, da bi trebalo da iziđe na mejdan, reče knezu: »knjaže, ne vědě, *mogu li sь ňb*, da iskusjati mja«. Prema onom, što je rečeno o značenju prijedloga s akuzativom lične zamjenice, riječi mladoga kožara treba razumjeti ovako: kneže, ne znam, *mògu li koliko on, je li moja snaga jednaka s njegovom* ili *prema njegovoj, jesam li jak kao on* (ili po njemačkom jeziku: jesam li mu dorastao), ogleđajte me. No čini se, da i neki Rusi nijesu pravo shvatili kožareve riječi. Tako se na pr. u knjizi Gorbušine i Jakovljeva »Russkij jazyk« (Moskva 1946) na str. 101 donosi staroruski tekst priče o našem kožaru s njegovim riječima: »knjaže! ne vědě, *mogu li so nb* (t. j. *so ň*), i da iskusjati mja...«, a na str. 102 prijevod prema knjizi prof. Vinokura »Russkij jazyk« (1945): »Knjazь, ne znaju, *mogu li ja s njim (borotьsja)*, pustь menja ispytajuť...«, gdje su istaknute riječi uzete u prijevodu prema riječima, što ih je kožaru, kad je pokazao svoju snagu, rekao Vladimir: »*Možeš sja s nimь boroti*.«

Sada ću se vratiti na češki jezik. U češkom se jeziku akuzativom sa s kazuje, s kim je tko jednak ili što može. Obično se govori: *jsem* ili *nejsem s to*, t. j. *mogu* ili *ne mogu to*, *sposoban sam* ili *nisam sposoban za to*. Tako je i u staročeškom jeziku (v. Gebauer-Trávníček, Skladba 489); ispor. na pr. iz Štítnoga: (lidé) *nemohú s to býti*. No napose hoću da istaknem, da i u staročeškom jeziku ima potvrda za izričaj *byli sь ňb* (= staročeš. *se ň*) u značenju »biti ravan njemu«. U primjeru, što ću ga dalje navesti, imamo potvrdu i za akuzativ pl. *sь ňl* (= staročeš. *s ně*).

U t. zv. Dalimilovoj kronici (iz početka 14. v.) pripovijeda se i o tome, kako je Vilém Zajiec iz Valdeka, ne mogući mirno puštati Nijemce da mu pustoše zemlju, navalio na njih i sretno ih potukao. To se u staročeškim stihovima kazuje ovako:

U mále poteče proti mnohu,
řka: vědě, že s ně býti nemohu,
ale ufaji do pomoci svatého Václava,
jenž jest mocná i věrná česká hlava,
na jeho milost chci k nim jíti.

(Gebauerov primjer popunjen prema izdanju V. Hanke 1853, 210.)

Tu eto naš Zajiec, osjećajući svoju slabost prema mnogobrojnjemu neprijatelju, izjavljuje: »znam, da *moja snaga ne može biti prema njihovoj*«, i to jednaki m jezičnim izričajem kojim je u ruskom Ljetopisu mladi kožar, ne poznajući još svoga protivnika, rekao: »ne znam, *je li moja snaga prema njegovoj*«. No tim izričajem nije povezana samo ruska i češka kronika; njim je s njima povezano i naše jedno staro djelo, Marulićeva »Judita«, i to me je upravo i potaklo da napišem ovaj članak,

u kojem sam se morao dulje zadržati upravo na staroruskom i staročeskom primjeru prema *jesmь* ili *mogę sь ѣę*.

4. Ogledajući novo jubilarno izdanje Marulićeve »Judite« Zore, državnoga izdavačkog poduzeća Hrvatske, Zagreb 1950, sa tekstom i komentarom Marcela Kušara u Matičinu jubilarnom izdanju »Judite« g. 1901, koje je revidirao Vjekoslav Štefanić, zadržao sam se na dva, upravo podjednako nejasna mjesta, koja će poslije ovoga mojega članka biti razumljiva.

Prvo je mjesto u I. »libru«, gdje se pripovijeda, kako se Olofernu poslije njegovih prvih pobjeda nitko više ne usuđuje oduprijeti, nego se svi, kamo dođe, pokorno predaju. Ovo se posljednje ovako kazuje:

Tako t ognjenu vlas Oloferna slišav,
trepri svak ter za glas pitav i sva kušav,
posle poslaše, i stav oni tiho prida nj,
ništare ne postav, pridaše se poda nj.
Jer bit ne moguć sanj, pridat se voliše,
i spustivši se na nj, komu tako riše:
»Ne hti od nas više, molimo, sila tva,
»ner ka naša biše, tva da je zemlja sva. II, 45—52.

U tumaču uz 49. stih: jer *bit ne moguć sanj*, pridat se voliše — čitamo u Kušara: *sanj*: bit će talijanski *sani*, zdravi; — u Štefanića: *bit ne moguć sanj*: ne mogavši biti časni (= samostalni, v. Rječnik); u Rječniku meće Štefanić: *sanj*, *a*, *e*, častan, dostojan (ispor. crkvenosl. i rus. санъ). Ne treba da napose dokazujem, da ni Kušarovo ni Štefanićevo tumačenje ne zadovoljava ni fonetički, ni morfološki ni semantički. Po mojemu shvatanju stih 49. treba ponajprije da se čita:

Jer bit ne moguć *sa nj*, pridat se voliše —,

gdje se *sa nj* rimuje sa *prida nj* u 47., *poda nj* u 48. i *na nj* u 50. stihu. Marulićeve je pjesme izdao nekad Jagić u I. knjizi »Hrvatskih starih pisaca« (1869); u njega je štampano *prida-nj*, *poda-nj* i *na-nj* pored *sanj*. Po onome, što je naprijed rečeno za starorusko *so њ* i staročesko *se њ*, kojemu odgovara Marulićevo *sa nj*, spomenuti stih znači: jer se volješe predati *ne mogući biti mu ravni*, t. j. *ne mogući mu odoljeti* (radi se o obrani, a ne o napadanju).

Drugo je mjesto u VI. »libru«, gdje se pripovijeda, kako je Ozija, kad su Betulijani, poslije Oloferne propasti, počeli goniti asirske čete, poslao poruku u druge gradove, gdje su se građani od straha zatvorili, neka iziđu iz gradova i navale na Asirce ne puštajući ih da živi umaknu. Ovo posljednje kazuje Marulić ovako:

Ozija da na nje od gradov pripuste,
jer će biti sanje, da jih ne upuste,
i da ljudi huste zaskoče na čistih,
mače, ki to zuste tičući po mistih. VI, 101—104.

U tumaču uz 102. stih: jer će biti sanje... čitamo u Kušara: »sanje: zdravije, bolje (ispor. bilješku pod II. 49)« i uz 104. »Ovaj je stih nejasan i s Marulićevom bilješkom, koja glasi: *Ozija mače i liste pisa po mistih, da tiraju vojsku ka bižaše, i s izvornikom Sv. Pisma...: Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates et regiones Israel. Omnis itaque regio, omnisque urbs, electam juventutem armatam misit post eos, et persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum*«. — U Stefanićevu tumaču na str. 126 čitamo: »101—104. Tu teško shvatljivu strofu valjda treba ovako shvatiti: *Ozija mače* (posla ljude), *ki to zuste* (koji će to dojaviti) *tičući* (trčeći) *po mistih, da na nje* (Olofernovu vojsku) *od gradov pripuste* (navale), *jer će biti sanje* (časno), *da jih ne upuste* (puste proći) *i da ljudi huste* (čete) *zaskoče na čistih* (čistinama?). U Bibliji je sadržaj Marulićevih stihova 101. do 108. iskazan ovako: *Misit itaque Ozias...*« (kao u Kušara).

I ovdje treba prije svega stih 102. čitati:

jer će biti sa nje, da jih ne upuste,

a za *sa nje* reći da stoji mjesto *s nje* prema *sz ně*, prema čemu smo vidjeli staročeško *s ně* u Dalimila. Marulićevo *sa nje* (po mojem čitanju) tumači se bez neprilike kao *prida nje, niza nje, uza nje* (mjesto *prid, niz, uz nje*) u starijem i novijem jeziku (v. ARj. VIII, 944^b). Sam pak stih: *jer će biti sa nje, da jih ne upuste* — znači: jer će (t. j. Židovi, koji treba da navale na Asirce u bijegu) biti prema njima (t. j. prema Asircima) toliko jaki, da im ne dadu da živi i zdravi umaknu.

Ovim mojim objašnjenjem dvaju nejasnih mjesta iz »Judite« na kraju ovoga članka dao sam svoj prilog uz Marulićev ovogodišnji jubilej. Drago mi je, što sam ga mogao povezati i s jednim jubilejem slovenskoga naroda.

Napomena u korekturi. Pošto sam ovaj članak već predao uredništvu SR, doznao sam od prof. Skoka, da on Marulićevo *sanj* i *sanje* u spomenutim stihovima tumači kao komparativ od pridjeva, od kojega je i imenica *sadno* »rana od sedla«. Mislim, da poslije onoga, što sam iznio u ovom članku, smijem i mogu reći, da je i Skokovo tumačenje samo domišljanje. Skok je to tumačenje iznio u jednom članku u Marulićevu Zborniku Jugoslav. akademije, koji je već štampan, ali još nije ušao u promet, i zato ga pobježe i ne analiziram.

Zagreb.

Résumé

1. La grammaire de la langue serbo-croate nous apprend que la préposition *s* avec l'accusatif ne s'emploie que pour le substantif *strana* qui, dans ce cas-là, doit être accompagné d'un complément nominal. On peut dire p. ex.: kuća mu je *s ovu stranu* rijeke, à côté de: kuća mu je *s ove strane* rijeke. L'accord de la préposition *s* avec l'accusatif s'explique par la fixation de l'ancien accusatif de but. Dans le serbo-croate littéraire d'aujourd'hui, il s'accorde plus fréquemment avec le génitif: kuća mu je *s ove strane* rijeke. L'auteur explique de même l'adverbe *objestran* ou *obistran*